

PODSUMOWANIE WARSZTATÓW NT. SKUTECZNEJ OCHRONY I ODTWARZANIA SIEDLISK I GATUNKÓW MOKRADŁOWYCH W POLSCE WRAZ Z REKOMENDACJAMI

Poniższe zapisy są wynikiem wspólnych prac uczestników i uczestniczek warsztatów pt. "Jak skutecznie chronić i odtwarzać siedliska i gatunki mokradłowe w Polsce", zorganizowanych przez Centrum Ochrony Mokradeł w dniach 6-7 lutego 2025 r. w Kamińsku k. Poznania. Przedstawione dalej propozycje rozwiązań, miałyby pozwolić, przy ich właściwym wdrożeniu, na przewyższenie ograniczeń prawnych, instytucjonalnych i technicznych, spowalniających wdrażanie w Polsce skutecznej ochrony i odtwarzania siedlisk i gatunków chronionych.

W warsztatach wzięli udział przedstawiciele i przedstawicielki:

- Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gdańsku,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Kielcach,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Lublinie,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Łodzi,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Olsztynie,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Opolu,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Warszawie,
- Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu,
- European Climate Foundation,
- Frankfurt Zoological Society,
- przedsiębiorstwa prywatnego świadczącego usługi w zakresie prowadzenia działań ochronnych,
- Centrum Ochrony Mokradeł (prowadzący),
- Klubu Przyrodników (prowadzący),

którzy zidentyfikowali następujące główne problemy:

1. niska skuteczność ochrony torfowisk w Polsce,

2. ograniczenia kadrowe Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ),
3. ograniczenia formalne RDOŚ związane z ustawą Prawo zamówień publicznych (PZP) i innymi aktami prawa.

ASPEKTY MERYTORYCZNE

Torfowiska – metody ochrony

1. Do zachowania nieznieskształconych torfowisk w dobrym stanie niezbędne jest zachowanie lub przywrócenie naturalnych stosunków wodnych w zlewni danego ekosystemu mokradłowego. Do zachowania torfowisk, których warunki wodne zostały przekształcone, potrzebne (choć nie zawsze wystarczające) jest zwykle odtworzenie lub poprawienie warunków wodnych, w tym pilne przerwanie odwadniania, a każda zwłoka w podjęciu tych działań skutkuje postępującą, nieodwracalną degradacją torfowiska. Dla zachowania walorów przyrodniczych torfowisk kluczowe jest utrzymanie niskiej trofii, z uwagi na gatunki stenotypowe charakterystyczne dla tych ekosystemów, a stanowiące o ich wysokiej wartości przyrodniczej. Eutrofizacja jest zwykle nieodwracalna.

Odwodnienie jest główną przyczyną degradacji torfowisk i dlatego poprawa lub stabilizacja warunków wodnych powinna być najważniejszym paradygmatem.

2. Wodę na torfowisku należy podnosić stopniowo, czyli zastawki/przegrody budować stosunkowo niskie, ale stosunkowo gęsto.
3. Priorytety ochrony czynnej: należy działać w pierwszej kolejności w ekosystemach mniej zniszczonych (z mniej zaburzoną hydrologią), a później w tych bardziej przekształconych.
4. Należy planować działania ochronne/renaturyzacyjne także poza płacami siedlisk, tak by zabezpieczyć korzystne uwodnienie płatów.
5. Przeciwdziałanie odwodnieniu i jego skutkom powinno być priorytetowym działaniem ochronnych w ramach planów ochrony (PO), zadań ochronnych i planów zadań ochronnych (PZO), a także w ramach ochrony torfowisk położonych w użytkach ekologicznych, na stanowiskach dokumentacyjnych, czy będących elementami zespołów przyrodniczo-krajobrazowych oraz parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.
6. Przeciwdziałanie odwodnieniu i jego skutkom jest niezbędne także poza powierzchniowymi formami ochrony przyrody, będąc koniecznym warunkiem do "zachowania naturalnych bagien i torfowisk w lasach" (wymóg ustawy o lasach) oraz do przeciwdziałania degradacji gleb torfowych w przestrzeni rolniczej (wymóg ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych).
7. Typowe działania dotyczące poprawy uwodnienia torfowisk wysokich (kaskadowe blokowanie odpływu, tj. zablokowanie rowów odwadniających

w wielu punktach) można najczęściej realizować bez ekspertyzy hydrologicznej. W przypadku torfowisk przejściowych, a szczególnie niskich, należy wyprzedzająco przygotować ekspertyzę hydrologiczną. Trzeba wziąć pod uwagę, iż efekty działań nigdy nie będą dokładnie takie same jak zamodelowano w ekspertyzie. Zamawiający musi dysponować przeszkoloną kadrą, znającą wystarczająco hydrologię, by móc zweryfikować jakość zleconej ekspertyzy. Zawsze warto podejmować próby blokowania odpływu.

8. Łąki (półnaturalne) i torfowiska (naturalne) są różnymi ekosystemami i nie należy na nich stosować identycznych działań ochronnych. Powtarzalne koszenie roślinności zwykle nie jest optymalnym środkiem ochrony na naturalnych torfowiskach, a w niektórych przypadkach może skutkować ich degradacją (np. poprzez degradację struktury kępkowo-dolinkowej).
9. Zabiegi ochronne na tylko nieznacznie zdegradowanych torfowiskach należy prowadzić przede wszystkim ręcznie. Ewentualne użycie maszyn przy wykonywaniu zabiegów ochronnych nie może znacząco negatywnie oddziaływać na torfowisko, w szczególności na torf, mikrorzeźbę powierzchni i strukturę roślinności.
10. Należy dostosować działania i ich skalę do stanu siedliska. Nie należy prowadzić działań według tych samych schematów na każdym stanowisku. Roślinność płatu jest wskazówką, jak prowadzić zabiegi, np. może pomóc dobrać poziom piętrzenia czy ocenić potrzebę ewentualnej interwencji dotyczącej roślinności, np. potrzebę usuwania drzew, koszenia (w tym ich częstotliwość, np. raz na rok, co drugi rok, raz na pięć lat etc., a także termin).
11. Informacje w dokumentacji do PZO/PO nie powinna ograniczać się wyłącznie do tabeli opisującej stan zachowania przedmiotów ochrony (FV, U1 i U2, etc.). W przypadku torfowisk należy wymagać, by w opisie przedmiotów ochrony znalazły się przynajmniej podstawowe informacje o uwarunkowaniach funkcjonowania torfowiskowego siedliska przyrodniczego (w tym o budowie złoża torfowego, historii torfowiska, stanie zachowania torfu), a w opisie zagrożeń spójne i wyczerpujące informacje o mechanizmie zagrożeń (w tym o systemie odwadniania, o uwarunkowaniach jego funkcjonowania i o przekształceniach krajobrazu mających wpływ na aktualne warunki wodne).
12. Opis Przedmiotu Zamówienia (OPZ) przy tworzeniu planów zadań ochronnych/planów ochrony powinien zawierać wymóg oceny warunków hydrologicznych opisywanego/badanego płatu siedliska. Podczas redagowania OPZ/SIWZ należy w istotny sposób zwiększyć rolę potencjału, kwalifikacji i doświadczenia wykonawcy/ekspertów (np. w ocenie terenowej każdego płatu wykonawca zapewni udział osoby o określonych kwalifikacjach i doświadczeniu w zakresie badań konkretnych, a nie dowolnych siedlisk przyrodniczych) na etapie przyznawania punktacji ofertom. Aktualnie stosowana waloryzacja

punktacji określająca przyznanie maksymalnej liczby punktów za posiadane doświadczenie na poziomie kilku-kilkunastu opracowań powoduje, że większość ofert otrzymuje komplet punktów, a tym samym czynnik ten nie jest w żadnym stopniu różnicujący. Z drugiej strony, niektóre wymogi (np. nieracjonalnie obszerna dokumentacja fitosocjologiczna, uzgadnianie z wyprzedzeniem terminów pracy w terenie, wymóg udokumentowania 100% obecności w terenie śladami GPS, comiesięczne lub cotygodniowe sprawozdania), mogą być uciążliwe dla wykonawców i mogą zniechęcać wartościowych wykonawców do udziału w postępowaniach.

Warto rozważyć utworzenie bazy danych/ katalogu wskazań i zaleceń proponowanych do zawarcia w Opisach Przedmiotu Zamówienia oraz tych których należy unikać, stanowiących przykład do dalszego wykorzystania.

Przy udzielaniu zamówień, szczegółowe wymogi Prawa zamówień publicznych nie mogą prowadzić do podważenia ogólnego wymogu *“udzielania zamówienia w sposób zapewniający najlepszą jakość usług, uzasadnioną charakterem zamówienia, w ramach środków, które zamawiający może przeznaczyć na jego realizację”* - np. nie mogą prowadzić do żądania realizacji prac w terminach nieoptymalnych fenologicznie.

13. Ochrona ekosystemów bagiennych to również ochrona usług ekosystemowych, takich jak retencja wody oraz magazynowanie węgla. Zachowanie lub odtworzenie tych usług ekosystemowych powinny także być eksponowane jako cele ochrony.

Aspekty dotyczące finansowania

14. Niezbędne jest wzmocnienie stałego finansowania Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ) na prowadzenie regularnych działań ochronnych, w szczególności zwiększenie finansowania ochrony cennych torfowisk. Konieczne jest również zapewnienie stałego finansowania rzetelnego monitoringu stanu przedmiotów ochrony (w tym, w przypadku warunków wodnych, ciągłego monitoringu warunków wodnych) oraz monitoringu skutków podejmowanych działań ochronnych.
15. Wskazane jest zabezpieczenie środków z budżetu państwa na dane działanie w perspektywie kilkuletniej. Konieczność wykorzystania środków do końca roku budżetowego utrudnia właściwą ochronę zasobów przyrodniczych, którymi zarządzają RDOŚ. Brak stałych środków finansowych na kontynuację zabiegów prowadzi do efemeryczności działań i niweczenia osiągniętych rezultatów w projekcie.
16. Rozwiązanie kwestii własności byłoby możliwe poprzez przeznaczenie środków Skarbu Państwa na wykupy najcenniejszych obszarów mokradłowych. Można

wziąć pod uwagę również nakaz wykupu najcenniejszych torfowisk dla przyrody i klimatu.

17. Zaleca się umożliwienie dofinansowania działań ochrony czynnej prowadzonych przez RDOŚ przez zewnętrznych fundatorów.

Aspekty techniczno-organizacyjne

18. Waloryzacja stanu przedmiotów ochrony na podstawie wskaźników monitoringu Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ) nie jest wystarczająca do oceny efektów projektów z zakresu czynnej ochrony przyrody.
19. Należy urealnić wskaźniki projektów i zmodyfikować katalog wskaźników oceny efektów projektu. To zagadnienie wymaga dalszej, szczegółowej dyskusji.
20. Dyrektywa siedliskowa wymaga uniknięcia pogorszenia stanu siedlisk (w tym także zatrzymania postępującej degradacji spowodowanej przez kontynuację odwadniania, a także prób wzmocnienia odporności na zmianę klimatu). Naturalna dynamika zmian zachodzących w przyrodzie (czyli sukcesyjne przejście jednego siedliska w drugie) jest akceptowalna i do wyjaśnienia w raportowaniu, natomiast sensem ochrony przyrody powinno być przeciwdziałanie narastającej antropopresji, prowadzącej do pogorszenia stanu siedlisk.
21. Konieczne jest stworzenie integralnej bazy danych z uwzględnieniem ekspertyz programów rolno-środowiskowo-klimatycznych (PRŚK) z innymi danymi przyrodniczymi poprzez kod siedliska i kod źródła jako dodatkowych danych przyrodniczych.
22. Należy ujednolicić standardy danych GIS tak, aby RDOŚ nie musiały raportować danych do różnych instytucji w różny sposób. Konieczne jest również przyjęcie jednego standardu danych GIS we wszystkich RDOŚ i GDOŚ - nie należy stosować żadnych odstępstw, zmian, etc., ponieważ późniejsze połączenie podobnych, ale różniących się np. układem tabeli atrybutów warstw będzie niezwykle czasochłonne lub wręcz niemożliwe.
23. Należy stworzyć jedną spójną bazę danych, w której znajdą się wszystkie dane o występowaniu gatunków i siedlisk i ich stanie, gromadzone przez wszystkie RDOŚ, GDOŚ i GIOŚ. Należy przekazać do tej bazy dane zebrane dotychczas i ją ujednolicić. Korzystanie z każdej bazy sumującej zgromadzone dotąd dane wymaga świadomości jej uwarunkowań - braku informacji nie można interpretować jako informacji o braku gatunku/siedliska.

24. Potrzeba stałej wymiany doświadczeń pomiędzy poszczególnymi RDOŚ w temacie realizacji zabiegów ochronnych, inwestycji, np. poprzez platformę wymiany informacji oraz regularne spotkania warsztatowe.

Aspekty dot. monitoringu torfowisk

25. Należy wzmocnić kadrę RDOŚ o specjalistów od poszczególnych grup gatunków (warunkiem koniecznym do realizacji tego postulatu jest zwiększenie środków przekazywanych RDOŚ na wynagrodzenia w celu możliwości zatrudnienia większej liczby wysokiej klasy ekspertów).
26. Rekomenduje się stworzenie czarnej listy wykonawców monitoringów, inwentaryzacji przyrodniczych oraz działań ochronnych na poziomie GDOŚ do wykorzystania przez RDOŚ. Zagadnienie wymaga dalszej dyskusji i konsultacji z prawnikami, aby mogło stanowić realną podporę podczas postępowań przetargowych.
27. Należy ponownie rozważyć zasadność uznawania wskaźnika opisującego obecność gatunków inwazyjnych za kardynalny. Obniżanie oceny całego parametru z powodu obecności pojedynczych osobników gatunków inwazyjnych (niekiedy słabych konkurencyjnie i niemal nie oddziałujących na siedlisko) nie służy skutecznemu planowaniu działań ochronnych. Z drugiej strony konieczność podejmowania próby usunięcia licznych populacji bardzo silnych konkurencyjnie i łatwo rozprzestrzeniających się taksonów inwazyjnych (np. *Impatiens parviflora*, czy *Reynoutria* spp.) jest bezzasadne i w wielu przypadkach może skutkować nieracjonalnym wydatkowaniem środków publicznych.

Aspekty formalno-administracyjne

28. Przy realizacji działań z zakresu czynnej ochrony nadzór przyrodniczy powinien być niezależny od wykonawcy lub realizowany w osobnej części zamówienia, z potwierdzeniem jego kompetencji. Monitoring wpływu inwestycji na środowisko przyrodnicze powinien być realizowany przed i po realizacji inwestycji, aby mógł ocenić rzetelnie jej faktyczne oddziaływanie. RDOŚ powinien stanowić nadzór inwestorski.
29. Umowa z wykonawcą i OPZ muszą być szczegółowe, ale elastyczne.
30. Potrzebna jest harmonizacja działań z innymi jednostkami/ interesariuszami, w tym m.in. zawiązanie ścisłej współpracy z Krajowym Ośrodkiem Wsparcia Rolnictwa (KOWR).
31. Potrzeba modyfikacji interpretacji ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie, aby przy analizie szkody (inwestycji) brać pod

uwagę nie tylko jej wpływ na ogólnokrajową, ale również regionalną populację danego taksonu. Niektóre gatunki czy siedliska mogą być wyjątkowe w danym województwie czy regionie i jako takie winny być uznawane za szczególnie cenne i podlegające przepisom ww. ustawy.

32. Potrzeba modyfikacji ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie w celu przyspieszenia procedur naprawy szkody w środowisku lub wprowadzenia prawnego mechanizmu “tymczasowych działań”, mających na celu uniknięcie pogłębienia szkody w środowisku do czasu zakończenia właściwego postępowania. Aktualnie, kiedy sprawa przejdzie wszystkie szczeble postępowania odwoławczego, wówczas obiekt, który był przedmiotem tego postępowania, często już nie istnieje lub naprawa szkody jest mało efektywna. Należy korzystać z natychmiastowej wykonalności naprawy zniszczenia.

ASPEKTY PRAWNE

Zmiany legislacyjne

1. Należy prawnie zdefiniować mokradła i torfowiska (w ustawie o ochronie przyrody) celem wprowadzenia adekwatnej ochrony wszystkich torfowisk. Należy uzupełnić rozdział 4 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, wskazując że obowiązek zapobiegania degradacji gleb obejmuje w szczególności zapobieganie degradacji (murszeniu) gleb torfowych, właściwy organ może nakazać także przywrócenie uwodnienia gleb torfowych, zabezpieczającego je przed murszeniem, a urządzenia melioracji utrzymuje się nie w “stanie sprawności technicznej”, ale w “stanie umożliwiającym zapobieganie degradacji gleb”.
2. W ustawie Prawo budowlane należy objąć derogacją od obowiązku pozwolenia na budowę dla budowli piętrzących do 1 metra, także w granicach form ochrony przyrody i ich otulin. Realizacja takich budowli w trybie zgłoszenia nie pogorszy skuteczności prawnych mechanizmów ochrony obszarowej, a ułatwi realizację działań ochronnych, przede wszystkim wskutek zniesienia obowiązku projektowania na mapie zasadniczej do celów projektowych. Mapy zasadnicze do celów projektowych są drogie i pracochłonne, wymagają zatrudnienia geodety, a ich sporządzenie może przekraczać koszt wykonania budowli/przegrody.
3. Potrzebna jest modyfikacja zapisów PRŚK, dotycząca wjazdu maszynami na żywe torfowiska, torfowiska gdzie wcześniej nie wjeżdżano ciężkim sprzętem i dopuszczenie tam tylko koszenia ręcznego/ tylko usuwania odrostów (usuwanie odrostów jest możliwe do realizacji w interwencji PRŚK (6.1) dotyczącej torfowisk w bardzo dobrym stanie, wysokość płatności jest niższa

względem wersji interwencji PRŚK rozszerzonej (6.2), ale wynika to z mniejszych kosztów realizacji zabiegów w interwencji podstawowej).

4. Należy wprowadzić atrakcyjne finansowo płatności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) dotyczące ponownego uwodnienia torfowisk i utrzymania stałych stabilnych poziomów wody na gruncie. Stawki płatności muszą zachęcać rolników do korzystania z tych pakietów/ interwencji.
5. Należy zaostrzyć kary za niszczenie przyrody oraz ich egzekucję, aby były dotkliwe i nieuniknione. Kluczowymi w tym aspekcie są sądy i sędziowie w nich orzekający - dotychczasowa praktyka polega na odstępowaniu od wymierzania kar ze względu na niską szkodliwość społeczną lub są zasądzone bardzo niskie kary, które są nieadekwatne do strat, jakie ponosi środowisko, a w dłuższej perspektywie czasowej społeczeństwo. Takie wyroki pokazują społeczeństwu, że przepisy z zakresu ochrony przyrody nie mają znaczenia i nie trzeba ich przestrzegać.
6. W związku z tym, że ochrona gatunkowa nie jest skuteczna, należy nadać RDOŚ uprawnienie do administracyjnego nakładania obowiązku działań zapobiegawczych, naprawczych i kompensujących w przypadku naruszenia przepisów ochrony gatunkowej, a także stworzyć narzędzia do egzekwowania decyzji administracyjnych, tak aby RDOŚ miały możliwość nakładania dotkliwej kary administracyjnej.
7. Należy dać prawo RDOŚ do nakładania mandatów karnych za określone wykroczenia, zapewniając spójność z ogólnym systemem karnym, oraz dać prawo do występowania w roli oskarżyciela publicznego.
8. Konieczna jest zmiana art. 37 ust.1 ustawy o lasach, tak aby Lasy Państwowe mogły prowadzić wykupy na rzecz ochrony przyrody, a nie tylko pod uprawę lasu:

[...] 4, za zgodą Dyrektora Generalnego, może nabywać stanowiące własność osób fizycznych, osób prawnych lub jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, lasy, grunty przeznaczone do zalesienia lub inne grunty lub nieruchomości, jeżeli jest to uzasadnione potrzebami gospodarki leśnej lub ochrony przyrody i nie narusza interesu Skarbu Państwa.

9. Należy wprowadzić stosowne modyfikacje w ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (ustawa OOS) i ustawie o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie, wskazujące na konieczność pilnego wykonania działań naprawczych, tak aby nie dopuścić do nieodwracalnych szkód w środowisku, poprzez wprowadzenie możliwości nadania decyzji rygoru natychmiastowej wykonalności. W art. 82 ustawy OOS

(decyzja środowiskowa) i art. 362 Prawa ochrony środowiska (POŚ) – RDOŚ nakazuje przywrócenie stanu do właściwego, a w art. 363 wójt/ burmistrz również może nakazać, jednak nie ma szybkiego narzędzia egzekucji tego nakazu. Postępowanie przed sądami administracyjnymi jest bardzo długie, co niweczy pozytywne skutki działań “naprawczych”. Im później te środki zostaną podjęte, tym ryzyko nieosiągnięcia właściwego stanu jest większe.

10. Należy przyspieszyć wejście w życie art. 36 ustawy Prawo Wodne, dotyczącego kontroli poboru wody, najpóźniej od 2026 r. (aktualnie planowane jest wejście w życie od stycznia 2027 r.). Wersja pierwotna ustawy Prawo Wodne zakładała, że przepisy te wejdą w życie w 2021 r. Nielegalne pobory wody gruntowej wpływają istotnie negatywnie na stan torfowisk na skutek ograniczonego zasilania.

11. Należy egzekwować art. 326 Prawa ochrony środowiska (POŚ):

Podmiotowi, który naprawił szkodę w środowisku, przysługuje względem sprawcy szkody roszczenie o zwrot nakładów poczynionych na ten cel, przy czym wysokość roszczenia ogranicza się w tym przypadku do poniesionych uzasadnionych kosztów przywrócenia stanu poprzedniego.

i wprowadzić przepisy umożliwiające skuteczne dochodzenie roszczenia wsparte odpowiednim przeszkoleniem pracowników RDOŚ.

12. Potrzebna jest zmiana polityki KOWR (obecnie priorytetem jest produkcja żywności, a nie ochrona przyrody), np. w art. 9 ustawy o Krajowym Ośrodku Wsparcia Rolnictwa można dodać ppkt:

wsparcie działań na rzecz odnawiania zasobów przyrodniczych i minimalizacji skutków zmian klimatycznych w rolnictwie.

13. Wskazane jest wyodrębnienie jednostki w Policji na poziomie powiatu zajmującej się sprawami ochrony przyrody.

14. Wskazana jest modyfikacja art. 37ea ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (dotyczy zintegrowanego planu inwestycyjnego) poprzez dodanie kolejnego ustępu (nr 5) po ustępie nr 4 o treści:

Inwestycje, o których mowa w §2 oraz §3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. ws. przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko nie mogą być procedowane tą szczególną formą planu miejscowego jaką jest zintegrowany plan inwestycyjny.¹

¹ Artykuł prof. Izabeli Mironowicz stanowi szersze wyjaśnienie zagadnienia:

<https://instytutsprawobywatelskich.pl/plany-miejscowe-rozwiazanie-na-dobra-przestrzen-czy-kolejny-problem/>

15. Należy wprowadzić systematyczny i zaplanowany monitoring powstających planów ogólnych gmin pod kątem zabezpieczenia mokradeł i przyległych terenów niezbędnych do renaturyzacji mokradeł jako "strefy otwartej". Należy kontrolować (w procedurach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko - SOOŚ) uwzględnienie w planach celów odbudowy przyrody w zakresie ekosystemów mokradłowych. Dobrze zrobiony plan ogólny powinien w szczególności uniemożliwiać zabudowę terenów, które w przypadku skutecznej renaturyzacji mokradeł gminy staną się zabagnione, mokre albo zalewowe. Plan, który umożliwia zabudowę i zagospodarowanie blokujące możliwości renaturyzacji mokradeł (i ogólnie: odbudowy zasobów przyrodniczych), powinien otrzymywać negatywną opinię RDOŚ w procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.
16. Należy prowadzić systematyczne starania o uwzględnianie renaturyzacji mokradeł (zwłaszcza w aspekcie trwałego utrzymania i odtwarzania usług ekosystemów mokradłowych) w powstających i aktualizowanych strategiach rozwoju gmin oraz w planach adaptacji do zmian klimatu.